

Posudek oponenta rigorózní práce Mgr. Martina Staňka: Soudobá katolická apokalyptika. Nový pohled na soukromá zjevení

O předložené rigorózní práci mgr. Staňka věnované problematice soukromých zjevení z hlediska spirituální teologie lze úvodem říci, že nabízí řadu podnětů k dalšímu promýšlení této tematiky, která se ve Staňkově podání nachází v průsečíků několika (nejen teologických oborů). Staňkův text má velmi dobrou stylistickou úroveň, veškeré formální náležitosti práce byly splněny. (Krom obvyklých překlepů se tu vyskytují čteněji pouze drobná přehlédnutí v přepisu osobních a místních jmen, zejm. v příloze) Autor projevil přiměřenou obezřetnost s relevantními prameny k tématu, obdivuhodné je jeho zpracování velkého množství často poměrně obtížně dostupných primárních zdrojů, jímž se v případě této studie musel zabývat.

Práce kombinuje několik přístupů: nese nepopíratelně znaky prvotně religionistického uchopení fenoménu soukromých zjevení, ale autor se zjevně snaží postoupit dál k teologickému ukotvení a interpretaci analyzovaného jevu. Tomu odpovídá i členění textu, kde se po vstupním vymezení pojmu zjevení a historické kapitole o soukromých zjeveních v průběhu dvou tisíc let křesťanství setkáme s rozborem základních rysů a zvláště tedy výrazné eschatologické orientace analyzovaného jevu soukromých zjevení. Po krátké (a dle mého názoru nedostatečně zpracované, ne-li přímo nadbytečné) kapitole o roli papeže Jana Pavla II. v souvislosti s otázkou soukromých zjevení se Staněk vrací k teologickému ukotvení jevu v rámci zejména fundamentální a spirituální teologie, sleduje přitom jeho vliv na utváření určitého typu eschatologicky zaměřené lidové zbožnosti.

Limit Staňkovy studie vidím v určité teologické nepozornosti při zpracování zvoleného tématu. Sám autor svou studii označil za interdisciplinární, přestože tedy jeho hlavním zájmem bylo uchopit fenomén soukromých zjevení v rámci lidové zbožnosti, čímž si vytvořil jisté „alibi“ před případnými výtkami, které nutně musí vznést fundamentální a dogmatický teolog tam, kde se setká se Staňkovým vymezením místa soukromých zjevení v rámci teologické reflexe (jak v úvodní kapitole, tak v kapitole sedmé). Přesto bych u jednotlivých jevů a konceptů, jejichž analýza tvoří určitou osu celé práce (za všechny např. chiliasmus), považovala za vhodné popřát více sluchu teologickým textům a interpretacím než např. článkům historika D. Třeštíka.

Za poněkud matoucí také považuji Staňkovo zacházení s biblickými citacemi. Jejich interpretace dle mého názoru nezohledňuje kontext ani klasické rozlišování jednotlivých textových vrstev novozákonních pasáží biblického textu (srov. např. s.16-17). Práce s prameny je vůbec slabším místem této jinak přínosné rigorózní práce – u vědomí značné obtížnosti při dohledávání jednotlivých zdrojů bych považovala za dobré, kdyby tu bylo mnohem více a přesněji dokládáno, kde je obsažena ta která informace o konkrétním interpretovaném obsahu toho kterého zjevení (viz např. s. 24 o českých svatyních, s. 34 zjevení v San Sebastianu ad.)

Některé závěry považuji za sporné: na s. 25 Staněk uvádí, že zhruba od 15. století se setkáváme s převažujícím typem mariánských zjevení, „neboť tuto oblast opět začínají ovládat ženy, děti a laici.“ – přivítala bych, kdyby byl v textu tento názor doložen buď důkladnou analýzou, nebo odkazem na odbornou studii k tématu. Na téže straně najdeme pokus propojit vizionáře se spirituální linií *devotio moderna*, tj. dle Staňka, antiintelektuální spiritualitou odkloněnou od světa, pro niž je typický důraz na kajícnost a konverzi, připodobnění se Kristu zejm. v jeho utrpení. O odstavec níže autor přechází k baroku s rychlou paralelou Grignon z Montfortu - don Gobbi, kde záhy hovoří o infantilizaci náboženských projevů jako částem projevu lidové zbožnosti soustředěné kolem mariánských zjevení. U podobných pasáží bych dala přednost poněkud plynulejšímu přechodu od analýzy k interpretaci jevu a posléze k teologickému hodnocení náboženských projevů dané doby.

V takto zkratkovitém podání, kde se v linii barokní spirituality ocitne vedle sebe M. M. Alacoque, Emmerichová a don Bosco bych očekávala sourodé předložení faktů, které by mi napomohly se případně ztotožnit s dosti negativními závěry („obsedantně naléhavá“, „pervertovaná spiritualita“, popis „něčeho tak emocionálního jako je lidová religiozita“ atp.) ohledně lidové zbožnosti, která autorovi rigorózní práce zjevně není blízká.

Za spornou považuji i prezentaci konceptu nového stvoření/*re-creatio* jako prvku lidové religiozity, podobně jako si nejsem jistá, nakolik lze mluvit o přežívajícím „latentním cyklickém pojetí času“ v lidové zbožnosti, které je prezentováno jako protiváha ke křesťanskému lineárnímu pojetí času. Domnívám se, že tato zásadní cykličnost, kterou má Staněk na mysli, je mj. základním rysem křesťanského liturgického roku a mluvit v této souvislosti o zemědělském charakteru některých vrstev společnosti, který si uchovává smysl pro toto latentně „předkřesťanské“ pojetí času, je zavádějící a vychází spíše ze sociologického než teologického přístupu k problematice lidové religiozity.

Jak ovšem víme z autorem publikovaných studií, tematikou mariánských zjevení se důkladně zabývá už řadu let, proto má jistě právo ve své rigorózní práci představit již určitou ucelenou a vyhraněnou vizi a názory. Tím lze také do jisté omluvit zkratkovitost v přechodu od analýzy k hodnocení jevu soukromých zjevení v oblasti dopadu na spirituální praxi jedince i společenství. Přes tyto dílčí výhrady proto považuji Staňkovi práci za podnětnou a doporučuji ji k obhajobě.

Otázky k možné debatě nad prací:

Jak autor rigorózní práce zdůvodňuje fakt, že pracuje bez rozlišení se soukromými zjeveními, kterým byla ze strany církevního magisteria upřena autenticita (tj. v příloze se uvádí, že k nim bylo zaujato negativní stanovisko), tak s těmi, které byly uznány za autentické?

Mohl by autor lépe teologicky ukotvit svůj výrok o společensko-politické roli zjevení v 19. století? (s. 28)

Mohl by také lépe objasnit výrok na s. 44, že výskyt mariánských zjevení souvisí s tím, kde se nachází „ohnisko křesťanství“?

v Praze, 22.8. 2011

ThLic. Mgr. Denisa Červenková Th.D.